

Nr 29.

Ankom till Riksdagens kansli den 24 maj 1910 kl. 3 e. m.

*Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 12,
i anledning af Andra kammarens beslut på grund af
väckt motion om ändring af 32 § 1 mom. i stadgan för
folkskolelärareseminarierna.*

I en inom Andra kammaren väckt motion, nr 101, har herr Smeds Lars Olsson i Älfvalsåsen, med instämmande af tre andra kammarledamöter, hemställt, »att Riksdagen måtte i skrifvelse hos Kungl. Maj:t anhålla om vidtagande af åtgärder i syfte att ur § 32 mom. 1 i stadgan för folkskoleseminarierna i riket orden: »begått Herrens nattvard» måtte utgå.»

Motionen.

Till stöd för denna hemställan anför motionären följande:

»I Kungl. Maj:ts stadga för folkskolelärareseminarierna i riket af den 29 januari 1886 § 32 mom. 1 bestämmes, att den, som vill vinna inträde som elev vid folkskolelärareseminarium, skall hafva begått Herrens nattvard. Då med att hafva begått Herrens nattvard väl afses att hafva begått den inom svenska statskyrkan, uppstår här ett hinder för sådana personer, som ej tillhöra denna kyrka, jämväl för dem, som formellt anses tillhöra statskyrkan, men uraktlätit att inom densamma begå Herrens nattvard, att vinna inträde i dylikt seminarium och där komma i åtnjutande af den utbildning, som kräfvades för att vinna anställning som folkskollärare eller lärarinna, oafsedt att de i öfrigt äga alla nödiga kvalifikationer för vinnande af dylikt inträde.

Motiveringen.

Med de religionsfrihetsgrundsatser, som numera göra sig gällande, måste en dylik bestämmelse anses föråldrad och sålunda böra utgå, och detta så mycket mera som de, hvilka ej tillhöra statskyrkan, äro i likhet med hennes medlemmar skyldiga att underhålla dessa seminarier, hvadan sålunda rättvisa kräfver, att de ej böra utestängas från att komma i åtnjutande af de förmåner, som genom dem kunna erhållas.»

*Andra kam-
marens utskotts
yttrande.*

Andra kammarens första tillfälliga utskott, till hvilket ärendet remitterades, yttrade:

»Den fråga, som motionären väckt, har en gång förut varit föremål för Andra kammarens pröfning, nämligen vid 1886 års riksdag, då en motion (nr 50) framfördes af herr Waldenström, hvori denne föreslog skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan om sådan ändring af gällande reglemente för folkskoleseminarierna, att såsom villkor för inträde vid seminarium icke måtte erfordras att hafva begått Herrens nattvard. Såsom motiv för motionen anfördes då, att konfirmationstvånget måste anses som ett onaturligt tvång, hvilket successivt blifvit afskaffadt på de områden, där det förut funnits. Den rest däraf, som ännu kvarstode såsom villkor för inträde i folkskoleseminarium, borde därför också försvinna. Fordran, att de inträdessökande skulle hafva begått nattvarden, utgjorde nämligen ingen garanti för kyrkligt sinnelag hos de blifvande lärarne; tvärtom kunde icke sällan inträffa, att unga personer, som underlåtit att begå nattvarden, hållits tillbaka just af samvetsgrannhet och sinnets ädelhet, medan där-
emot stora skaror af slentrianens makt förts till nattvardsbordet. Denna fordran borde slutligen så mycket hellre upphävas, som begäendet af Herrens nattvard icke utgjorde något villkor för kompetens till lärarebefattningar vid de allmänna läroverken, icke ens för lärarebefattningar i kristendom.

Herr Waldenströms motion blef af Andra kammarens dåvarande tillfälliga utskott nr 1 afstyrkt. Utskottet gjorde gällande, att bestämmelsen blifvit införd i seminariestadgan närmast i syfte, att elev icke under seminarietiden skulle behöfva sysselsätta sig med konfirmationsberedelsen, och att detta skäl alltjämt ägde oförminskad kraft. Bestämmelsen hade dessutom en viktigare uppgift, nämligen att i någon mån utgöra en garanti för att folkskollärarne bekänna sig till statskyrkans lära. Ingen kunde, enligt utskottets mening, anses fullständigt bekänna statskyrkans lära utan att erkänna nattvarden såsom ett sakrament och begagna sig af densamma. Slutligen ansåg utskottet, att de allra flesta församlingar skulle

med stort misstroende se såsom lärare för sina barn en person, som icke ville begå Herrens nattvard. Mot utskottets utlåtande reserverade sig tre af dess ledamöter.

I kammaren framkallade frågan en tämligen lång debatt, som slöts därmed, att motionen vid votering afslogs med 121 röster mot 60.

Den nu föreliggande motionens kläm skiljer sig endast så till vida från förslaget af 1886, som man nu direkt påkallar strykande af vissa angifna ord i seminariestadgan, men dessa ord innehålla just det villkor för inträde i seminarierna, mot hvilket herr Waldenström 1886 vände sig. Motiveringen åter är i årets motion annorlunda lagd; den vidrör icke herr Waldenströms hufvudskäl, att fordran om nattvardens begående är öfverflödig och gagnlös såsom garanti för den blifvande folkskollärarens kyrkliga sinne och renlärighet, utan vänder sig mot ifrågavarande fordran såsom ett hinder dels för dem, som ej tillhöra statskyrkan, och dels för dem, »som formellt anses tillhöra statskyrkan, men uraktlåtit att inom densamma begå Herrens nattvard», att vinna inträde i sådant seminarium. Häraf synes framgå, att motionären nu afser upphäfvande af detta hinder, d. v. s. vill bereda tillträde till seminarium för såväl personer utom statskyrkan som personer, hvilka formellt tillhöra henne, men icke begått nattvarden. Synbarligen önskar motionären också, att dessa personer sedan efter genomgången seminariekurs skola äga kompetens till anställning vid folkskolorna. I sammanhang med denna motivering får sålunda yrkandet i årets motion en vidare innebörd än den, som kom till synes i 1886 års förslag.

Utskottet har vid sin behandling af motionen haft att utgå från regeringsformens bestämmelse (i § 28), att till sådan tjänst, hvarmed är förenadt åliggande att meddela undervisning i kristendom eller teologisk vetenskap, endast den må utnämnas, »som bekänner den rena evangeliska läran». Denna föreskrift måste anses gälla äfven tjänster i folkskolor, i den mån dessa äro förenade med undervisning i kristendom, och enligt hvad utskottet erfarit, torde detta vara regel för alla sådana tjänster. Utskottet har icke kunnat finna, att vid folkskolorna inrättats något slags ämneslärarejänster, motsvarande dem vid allmänna läroverken, särskildt icke några tjänster utan undervisning i kristendom. Möjligen finnes här eller hvar vid stora folkskolor i städer en begynnelse till ämnesfördelning på olika lärare, men i hvarje fall besättas alla platser under förutsättning, att vederbörande skall äga kompetens och skyldighet till undervisning i samtliga folkskolans ämnen i egentlig mening, således bland annat i kristendom. I följd häraf kan, under nuvarande förhållanden, på grund af rege-

ringsformens anförda föreskrift ingen sådan ändring ske, som ger tillträde till lärareplatserna vid folkskolor åt andra än dem, hvilka »den rena evangeliska läran bekänna».

Frågan blir därefter, huruvida också tillträde till själfva seminarierna behöfver på samma sätt begränsas.

I och för sig är detta uppenbarligen icke nödvändigt; man kan tänka sig en ordning, som ställer seminarierna såsom allmänna bildningsanstalter öppna för olika religiösa riktningars bekännare, men däremot begränsar kompetensen för själfva lärareplatserna på af regeringsformen påkalladt sätt. Något dylikt antydde af en bland reservanterna i 1886 års tillfälliga utskott (herr von Friesen); han gjorde vid öfverläggningen i kammaren en bestämd skillnad mellan villkoren för intagande i seminarierna och fordringarna för behörighet att söka folkskollärareplatser, och han gjorde gällande, att för dessa senare fordringar i förevarande hänseende ett rättesnöre är gifvet genom regeringsformen, samt att intet förtydligande eller tillägg i seminariestadgan behöfves. Det dåvarande utskottets majoritet berör i sitt utlåtande också denna möjlighet att lösa frågan, men afvisar densamma på den grund, att seminarierna icke äro att betrakta såsom allmänna bildningsanstalter, utan hafva sitt alldeles speciella ändamål — nämligen att utbilda folkskolans lärare; af detta skäl böra fordringarna för inträde i seminariet så bestämmas, att hvarje elev med säkerhet kan påräknas till anställning vid folkskolor efter vederbörligen genomgången seminariekurs. Äfven nu måste utskottet i sak ställa sig på samma ståndpunkt, om ock på något olika grunder. Utskottet vill lämna osagdt, huruvida folkskoleseminarierna såsom sådana ovillkorligen och under alla förhållanden böra stå öppna endast för dem, som på grund af religiös bekännelse äro kompetenta till lärareplats i folkskola. Men utskottet måste anse, att i hvarje fall seminarierna under nuvarande förhållanden måste förbehållas åt sådana elever. Behöfvet af lärarekrafter till folkskolorna är nämligen för närvarande så stort, att det icke blott motsvarar, utan vida öfvergår allt hvad seminarierna kunna leverera af nya krafter. Lärarebristen har under senare år blifvit alltmera kännbar; en mängd folkskollärareplatser måste uppehållas af öfveråriga lärare, som redan fått pension, eller af personer, som icke innehafva vederbörlig kompetens, t. ex. småskollärare och småskollärarynnor. Utskottet är icke i tillfälle att meddela någon statistik, som i siffror preciserar proportionen mellan nya och lediga platser å ena sidan samt antalet af från seminarierna utexaminerade å den andra, men alla

upplysningar, som utskottet kunnat inhämta, öfverensstämma däruti, att denna proportion ställer sig afgjordt ogynnsamt, och att lärarebristen alltså, långt ifrån att aftaga, snarare synes växa. En känd sak är också, att seminarierna mottaga och utbilda hela det antal lärjungar, som de kunna rymma, och att stora skaror af inträdessökande måste afvisas af brist på plats. Dessa förhållanden hafva för utskottet utgjort afgörande praktiska skäl mot att öppna seminarierna för andra än dem, som efter slutad kurs kunna blifva lärare i folkskolorna. Utskottet måste följaktligen vidhålla den grundsats, som hittills tillämpats, nämligen att den fordran i fråga om religiös bekännelse, som enligt regeringsformen gäller för kompetens till lärareplats, får gälla redan för inträdessökande vid seminarierna.

Från dessa förutsättningar har utskottet haft att pröfva, huruvida seminariestadgans bestämmelse, att vederbörande skall hafva begått Herrens nattvard, kan och bör upphävas.

Utskottet hyser den mening, att intet hinder därför möter i regeringsformens anförda föreskrift angående bekännandet af den rena evangeliska läran. Detta bestyrkes af det förhållande, som anfördes af motionären år 1886, enligt hvad ofvan erinrats, nämligen att en dylik fordran icke finnes uppställd för lärarebefattning i kristendom vid de allmänna läroverken. Läroverksstadgan har såsom särskildt kompetensvillkor för lärare i kristendom upptagit regeringsformens bokstafliga bestämmelse, att den sökande skall »bekänna sig till den rena evangeliska läran», men den preciserar icke, på hvilket sätt detta skall styrkas, och nämner intet om nattvardens begående. Utskottet anser vidare, att starka skäl tala för bestämmelsens upphäfvande, hufvudsakligen de, som redan anfördes under frågans behandling vid 1886 års riksdag, ehuru de då icke förmådde bereda framgång åt motionen. Att den inträdessökande begått nattvarden, vare sig detta skett för längre eller kortare tid sedan, utgör icke någon garanti för hans religiösa sinnelag ens vid intagandet i seminariet, än mindre för hans sinnelag, när han flera år senare efter slutad kurs kommit i tjänstgöring. Underlåtenhet att begå nattvarden å andra sidan kan bero af samvetsbetänkligheter, som ej sällan röja sig just hos religiöst djupt kännande personer, hvilkas utestängande ur religionsundervisningens egen synpunkt måste vara en förlust. Den nuvarande föreskriften kan slutligen leda till att personer, som vilja genomgå seminariet, af denna orsak begå nattvarden — alltså ett hyckleri, som i och för sig är ytterst olyckligt och som blir det i än högre grad, då det framkallas af en föreskrift, som afser att trygga de religiösa intressena i skolan. Utskottet måste anse, att en bestämmelse,

hvilkeus verkningar äro så osäkra och kunna vara så betänkliga, bör undanröjas.

Enligt utskottets ofvan utvecklade uppfattning kan detta emellertid icke ske utan ersättning. Bland seminariestadgans villkor för inträde i seminarierna har det här ifrågavarande, att hafva begått nattvarden, hittills varit det enda, som haft afseende på den religiösa bekännelsen, och detta villkor har sedan också betraktats som garanti för regeringsformens uppfyllande i fråga om själfva lärareplatserna; för kompetens till själfva lärarebefattningarna finnes ingen motsvarande fordran i folkskolestadgan. Om punkten, att den inträdessökande skall hafva begått nattvarden, utslutes ur seminariestadgan, måste alltså i stället insättas en annan bestämmelse, som motsvarar regeringsformens fordran i fråga om lärare i kristendom.

Närmast skulle då ligga att helt enkelt upptaga i seminariestadgan regeringsformens egna ord och alltså föreskrifva, att den inträdessökande skall »bekänna den rena evangeliska läran», på samma sätt som i läroverksstadgan skett i fråga om lärarebefattningar vid de allmänna läroverken. Utskottet anser det emellertid lämpligare att modernisera terminologien till närmare öfverensstämmelse med vår tids språkbruk och att alltså uppsöka en formulering, som i nutida lagspråk motsvarar regeringsformens ordalag. Uttrycket »bekänna den rena evangeliska läran» — som i regeringsformen förekommer omväxlande med »vara af den rena evangeliska läran» — måste afse att tillhöra ett evangeliskt-lutherskt kyrkosamfund, och i här förevarande fall kan detta samfund uppenbarligen endast vara svenska statskyrkan. I senare lagstiftning betecknas svenskar af »den rena evangeliska läran» också såsom »medlemmar af svenska kyrkan» eller »tillhörande svenska kyrkan». Utskottet finner sig därför kunna föreslå, att det villkor för inträde i folkskoleseminarium, som bör ingå i seminariestadgan i stället för det nuvarande, om nattvarden begående, blir det, att den sökande är medlem af svenska kyrkan.

Det har icke undgått utskottet, att detta uttryck är ganska vidsträckt. Medlemmar af svenska kyrkan äro inför lagen äfven personer, som mer eller mindre skilt sig från kyrkans åskådning, så länge de icke formligen utträdt. Inom kyrkan kvarstå sålunda äfven en del frikyrkliga, som följaktligen inom henne bilda särskilda kretsar. Men utskottet kan i trots här af icke föreslå någon inskränkning inom ramen af svenska kyrkans medlemmar, redan på den grund, att en tillfredsställande bestämning af en dylik inskränkning icke synes möjlig att utfinna. Man har icke rätt

att mera vända sig mot en eller annan s. k. frikyrklig riktning inom statskyrkan än mot sådana afvikelser från statskyrkan, som äro af mera individuell natur. Det är också känt, att inom statskyrkans eget prästerskap förefinnas skiljaktigheter i uppfattning af kyrkliga trossatser, som säkerligen i icke få fall äro lika starka som skiljaktigheterna gentemot den ena eller andra frikyrkliga riktningen. De garantier för »den rena evangeliska lärans» ställning i seminarier och folkskolor, som grundlagen gör nödvändiga, måste vinnas på annan väg. En sådan ligger först i rätten att utträda ur statskyrkan för dem, som själfva finna sig stå i oförenlig motsats mot henne. Men framför allt ligga garantierna i statens makt öfver själfva undervisningen i kristendom inom seminarier och folkskolor. Redan pröfningen för inträde i seminarium skall enligt gällande bestämmelser konstatera, att vederbörande inhämtat »Luthers katekes och den antagna utvecklingen»; inom seminariet är sedan hela kristendomsundervisningen lagd på samma grund, och detsamma gäller för folkskolan. Hvar och en, som söker inträde i folkskoleseminarium för att sedan gå ut såsom lärare, måste således i hvarje fall göra upp med sitt eget samvete, huruvida han kan och vill först i seminariet mottaga och sedan såsom lärare själf meddela en sådan kristendomsundervisning. Endast om han därtill känner sig oförhindrad, låter han utbilda sig till folkskollärare.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt får utskottet hemställa,

att Andra kammaren för sin del beslutar, att Riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t vidtaga sådan förändring i gällande bestämmelser, att för inträde i folkskoleseminarium ej vidare måtte erfordras att hafva begått Herrens nattvard, men att i stället måtte införas såsom villkor för inträde, att vederbörande är medlem af svenska kyrkan.»

Denna hemställan bifölls af Andra kammaren vid företagen votering med 111 röster mot 92, som tillföllu en vid betänkandet fogad af herr Sandqvist m. fl. afgifven reservation af innehåll: *Andra kammarens beslut.*

»att Riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t vidtaga sådan ändring i gällande stadga för folkskoleseminarierna i riket § 32, att orden »begått Herrens nattvard» måtte utbytas mot en bestämmelse, som innebär, att sökanden bör vara döpt medlem af svenska kyrkan och efter där åtnjuten konfirmationsundervisning hafva behörigen förklarats berättigad till konfirmation och nattvardsgång.»

Ärendet har därefter af Första kammaren hänvisats till dess andra tillfälliga utskott.

Första kammar-
rens utskotts
yttrande.

Detta utskott kan för sin del icke godkänna den uppfattning, som fått sitt uttryck vare sig i motionärens framställning eller i det beslut, Andra kammaren fattat i detta ärende.

Det utskott inom Andra kammaren, som haft denna fråga till förberedande behandling, har, såsom det i sitt betänkande angifver, vid bedömandet af motionärens önskemål tagit till utgångspunkt bestämmelsen i regeringsformens paragraf 28, »att till tjänst, hvarmed är förenadt åliggande att meddela undervisning i kristendom eller teologisk vetenskap, endast den kan utnämnas, som bekänner den rena evangeliska läran». Det har därjämte förklarat, att det »måste anse, att i hvarje fall seminarierna under nuvarande förhållanden måste förbehållas åt sådana elever, som på grund af religiös bekännelse äro kompetenta till lärareplats i folkskola», hvadan sålunda regeringsformens nu berörda bestämmelse bör vara bindande äfven för dem, som söka inträde vid dessa undervisningsanstalter, men det har tillika uttalat, att det vore lämpligt »att modernisera terminologien till närmare öfverensstämmelse med vår tids språkbruk och alltså uppsöka en formulering, som i nutida lagspråk motsvarar regeringsformens ordalag.» Enligt denna moderniserade terminologi skulle uttrycket »bekänna den rena evangeliska läran» vara liktydigt med att vara »medlem af svenska kyrkan».

Första kammarrens tillfälliga utskott finner emellertid, att genom den föreslagna omformuleringen till förmån för motionärens framställning det ifrågavarande villkoret för inträde i seminariet fått en betydligt vidare ram, än hvad nyssnämnda grundlagsstadgande berättigar till. Redan ett Andra kammarrens tillfälliga utskott vid 1886 års riksdag uttalade i en dylik fråga som den nu föreliggande, att »ingen kunde anses fullständigt bekänna statskyrkans lära utan att erkänna nattvarden såsom ett sakrament och begagna sig af densamma». Ett utbytande i seminariestadgan af orden »begått Herrens nattvard» mot uttrycket »medlem af svenska kyrkan» skulle i tillämpningen kunna medföra, att personer, som blott formellt tillhöra svenska kyrkan, emedan de stå tecknade i församlingsboken och icke ur kyrkan utträdt, men som i väsentliga punkter afvika från, ja, måhända uppenbart förneka den rena evangeliska läran, som är svenska kyrkans lära, skulle få tillträde till seminarium för att där utbildas till lärare eller lärarinnor i våra folkskolor. Detta synes utskottet hvarken vara lämpligt eller öfverensstämmande med grundlagens mening. Bestämmelsen i paragraf 32 mom. 1 af gällande seminariestadga att hafva begått Herrens nattvard har tydligen tillkommit såsom en garanti för att de,

som skola utbildas till folkskollärare, bekänna sig till statskyrkans lära. Och det torde väl kunna med skäl sägas, att den medlem af svenska kyrkan, som, efter att ha inom samma kyrka blifvit döpt och konfirmerad, där begått Herrens nattvard, stått under inflytelsen af den fostran i evangelisk riktning, som kyrkan afser att meddela sina medlemmar, och att han genom dessa heliga handlingar, särskildt genom begäendet af nattvarden, gifvit bevis om att han vill bekänna sig till den rena evangeliska läran, enär ju nattvarden är att betrakta icke blott såsom ett sakrament utan äfven såsom en bekännelsehandling af den person, som begår densamma. Den nu gällande formuleringen af paragraf 32 mom. 1 i stadgan för folkskolelärareseminarierna i riket synes således mera lämplig och grundlagsenlig än den af Andra kammaren nu godkända.

Detsamma torde ock kunna sägas om den nuvarande formuleringen i jämförelse med den i reservationen till Andra kammarens utskotts utlåtande föreslagna, då den senare icke heller tar tillräcklig hänsyn till grundlagens bud, att personen i fråga skall *bekänna* den rena evangeliska läran.

På grund af det anförda hemställer utskottet,

att Första kammaren icke måtte biträda Andra kammarens i detta ärende fattade beslut.

Stockholm den 19 maj 1910.

På utskottets vägnar:

H. BIÖRKLUND.
